

סעיף 21

המועד לתשלום המחיר ומקומו

המועד לתשלום המחיר ומקומו
21. המחיר ישולם במועד מסירת הממכר ובמקום עסקו של המוכר, ובאין למוכר מקום עסק - במקום מגוריו הקבוע.

התוכן

מבוא 1

מועד התשלום 1

עמדת החוק 1

עמדת המשפט העברי 2

מכר באשראי 2

עמדת החוק 2

עמדת המשפט העברי 4

איחור בתשלום 4

עמדת החוק 4

עמדת המשפט העברי 5

מקום התשלום 5

עמדת החוק 5

עמדת המשפט העברי 5

הצעת נוסח לפי המשפט העברי 6

מבוא

הסעיף קובע שהתשלום ישולם במועד מסירת הממכר ובאותו מקום. טעם הדבר הוא, כי כל צד מעוניין לתת את חלקו במקביל לקבלת התמורה.¹

מועד התשלום

עמדת החוק

אם הצדדים קבעו מועד תשלום, והמוכר גרם לקונה להבין שיהיה מוכן לאיחור בתשלום, זה ויתור על המועד, ובדרך כלל ניתנת לקונה ארכה בלתי מוגבלת.²

הקונה יכול להקדים או לאחר את התשלום, בהתאם לזכויות המוכר להקדים או לאחר את המסירה, כמבואר בדיוננו בסעיף 9.³

יש שהצדדים מסכימים שהתשלום יהיה לפני המסירה. המוכר נהנה מההקדמה, שיהיה לו כסף לקנות חומרי גלם הדרושים לייצור הממכר, או לקנות את הממכר מאדם אחר, או לקנות דבר דומה שישמש אותו במקום הממכר. יש שהקונה נהנה מהקדמה, במצב של אינפלציה. הקונה יכול להבטיח שהמוכר יקיים את חיוביו, ע"י בטוחות אישיות או חפציות. חוק המכר (דירות) סעיף 2

¹ זמיר 429§.

בהצעת חוק דיני ממונות, התשע"א-2011, סעיף 161, נאמר: "הקונה ישלם את המחיר במועד מסירת הנכס".

² זמיר 429§.

³ זמיר 429§.

מחייב את המוכר להבטיח את כספי הקונה בדרכים מסוימות. חוק הגנת הצרכן סעיף 13 קובע הוראה דומה לגבי צרכנים. אולי חוזה אחיד שמחייב את הקונה לשלם לפני קבלת הממכר בלי קבלת ערובה, ייחשב תנאי מקפח⁴.

יש שהצדדים מסכימים על תשלום **דמי קדימה**, להעיד על גמירת דעתם. אם עוד לא נכרת חוזה, תשלום דמי קדימה אינו יוצר חיוב חוזי, גם אם שולם מלוא המחיר. אם מקובל במגזר מסוים לשלם דמי קדימה, ובמקרה הנידון לא שולמו, זה אינדיקציה שאין חוזה. תשלום דמי קדימה היא סימן לגמירת דעת, אבל אינו ראיה הכרחית לגמירת דעת. אם לא נכרת חוזה או נכרת ובוטל בגלל הפרה, ישובו דמי הקדימה לקונה. זאת גם אם הוא עצמו המפר. אבל אם המוכר הנפגע אינו רוצה לבטל את החוזה, אין הקונה זכאי להשבת דמי הקדימה⁵.

אם הקונה לא הספיק לבדוק את הממכר, אינו חייב לשלם⁶.

עמדת המשפט העברי

הקונה צריך לשלם מיד עם מסירת הממכר⁷, כי בדרך כלל, המוכר מוסר את הממכר רק אם הוא מקבל את התשלום⁸. אבל הוא רשאי לדחות את התשלום כל היום (עד שקיעת החמה⁹) אם אינו רוצה לקבל את הממכר עד שישלם¹⁰, גם אם התנו שישלם מיד¹¹, כי אינו חייב לשלם מיד, אלא שהמוכר רשאי לעכב את הממכר עד שישלם, אבל אינו יכול לתבוע ממנו בב"ד לשלם עד סוף היום, גם אם הממכר כבר ביד הקונה¹².

מכר באשראי

עמדת החוק

יש שהצדדים מסכימים שהתשלום יהיה **אחרי** המסירה. זהו מכר **באשראי**. אפשר לראות זאת כהרכבה של עיסקת מכר עם עיסקת הלוואה - המוכר מלווה לקונה. אבל זה שונה מחוזה מכר והלוואה נפרדים: אם הקונה לא שילם, במכר באשראי, המוכר יכול לבטל את החוזה ולדרוש את השבת הממכר. אבל אם אלו חוזים נפרדים, הקונה מילא את חיובו לשלם בחוזה מכר, והפר רק את חוזה הלוואה, ולכן אין המוכר זכאי לקבל את הממכר חזרה. יש עוד נפקויות בדיני מסים. איך נדע את זה מכר באשראי או חוזי מכר והלוואה נפרדים? אם כל אחת מההצהרות מחוללת תוצאות משלה - אלו חוזים נפרדים. אם התקשרו התוצאות רק למכלול ההצהרות - זה חוזה אחד של מכר באשראי. לא משנה אם היה טופס אחד או שנים. הכינוי שכינו אותו הצדדים אינו משנה¹³.

⁴ זמיר 430§.

⁵ זמיר 431§.

⁶ זמיר 428§.

⁷ חוקת משפט, פרק ח, סעיף ה.

⁸ שו"ת הרשב"א החדשות (מהד' מכון ירושלים), סי' שטו, הובא בב"י, חו"מ, רו מחודש ב (הובא בערך לחם, חו"מ, רו, ב, בעילום שם) אומר שכשהמוכר רוצה למכור, הקונה חייב לקנות, כלומר לשלם.

⁹ כתובות עו ע"ב; שו"ת הרשב"א ח"ב סי' רז (הובא בב"י חו"מ קפה, מחודש ו). ביאור הגר"א קפה ס"ק כ מביא ראיה גם מהאמור בפסחים ק"ג ע"א "שרי כ"סך פתח שקד", שרשב"ם שם מפרש: "קבל המעות תחלה ותנם בתוך כ"סך ואח"כ פתח השק ותנם ללוקח". שו"ת בית שלמה (דרימר) חו"מ סי' נו (הובא במנחת פתים, קפג, ס"ק ד), מביא ראיה גם מרש"י שבועות מה ע"א "ד"ה כל שהפירות) האומר שאין דרך מוכר למסור את הממכר עד קבלת התשלום.

⁹ חוקת משפט, פרק ח, באורים אות טו.

חוקת משפט שם כותב שאם המנהג הוא שהלילה הולך אחר היום, המנהג קובע. מנחת פתים חו"מ קצ, טז, מעלה ספק, שיתכן שיוכל לשלם גם בלילה, כי בלשון בני אדם הלילה הולך אחר היום.

¹⁰ בית מאיר, אהע"ז קכ ס"ק ב; חוקת משפט, פרק ח, סעיף ה. בית מאיר מביא לכך ראיה משו"ע, חו"מ קצ, טז, האומר שפרעון באותו יום נחשב פרעון מיידי, לענין "ע"ל ונפיק אזוזי" - ראה סעיף 19. הוא מביא ראיה גם משו"ת צמח צדק (קרוכמל) סי' קכ, האומר לענין תנאי לשלם "מיד", שהתנאי יכול להתקיים כל היום.

¹¹ מנחת פתים חו"מ קצ, טז.

¹² חוקת משפט, פרק ח, באורים אות טז.

¹³ זמיר 432§.

סוג אחד של מכר באשראי הוא "אשראי מתחדש" - הקונה משלם מדי חודש (לדוגמה) על כל מה שקנה מהמוכר בחודש זה. הסדר זה שייך במוכר וקונה שיש ביניהם קשר קבוע ושוטף, כגון בעל מכולת ולקוחותיו. האשראי מתייחס לזמן בין מועד מסירת הממכר לבין סוף החודש¹⁴.

סוג אחר הוא "חשבון פתוח" - למוכר ניתנת זכות לחייב את חשבונו של הקונה בכל פעם שהוא מוסר לו נכס, אבל הקונה משלם כספים לאותו חשבון בזמנים שהוא בוחרבלי קשר למסירת הנכסים, ומדי פעם מתחשבנים¹⁵.

סוג אחר הוא "שיק מאוחר"¹⁶.

מועד התשלום: אם הוסכם על מתן אשראי בהקצבת ימים, שבועות, חדשים או שנים, יחול חוק הפרשנות. אם לא נקצב זמן, ישלם תוך זמן סביר אחרי המסירה. הסבירות היא לפי הנסיבות, והנוהגים המסחריים. אם הוסכם שהקונה ישלם אחרי קבלת דרישה, הדרישה היא תנאי לחיוב התשלום, והחייב ישלם תוך זמן סביר אחרי קבלת הדרישה. אם הוסכם שגובה התשלום ייקבע ע"פ נתונים שרק המוכר יודע, הקונה ישלם רק זמן סביר אחרי שהמוכר מודיע לו את גובה התשלום¹⁷.

במכר באשראי המוכר אינו יכול להתנות את המסירה בנכונות הקונה לבצע את חיוב התשלום, שהרי חיוב זה יחול רק בעתיד. המוכר יכול לדרוש "בטוחות" להבטיח שהקונה ישלם. הוא יכול לדרוש שטר, שאפשר לאוכפו בלי בית משפט. הוא יכול לדרוש ערבות של צד ג'. אפשר לערוך חוזה "שכר מכר", לרשום משכון על הנכס לטובת המוכר או לערוך מכר מותנה. במקרים הללו יחול חוק המשכון¹⁸. אם הקונה שיעבד את הממכר למוכר כערובה לתשלום, כוונת הצדדים היא למכר, ונלווה לזה מישכון הנכס למוכר. חל עליו חוק המכר, אבל במה שנוגע ליסוד השעבוד, יגברו הוראות חוק המשכון. אבל יש עיסקאות שהם באמת משכון, אבל למראית עין הן מוצגות כמכר, ולכן יחול רק חוק המשכון¹⁹.

חוק המכר סעיפים 23 ו-33 קובעים שמסירת הנכס, העברת הבעלות והתשלום צריכים לתקיים בד בבד. וזה לא מתאים למכר באשראי, שבו חיוב המסירה קודם לתשלום המחיר. בכל זאת חוק המכר חל עליו, כי זה סוג של מכר. המוכר יכול לדרוש ערובה לתשלום. בדרך כלל הממכר עצמו ישמש ערובה. אפשר לעשות זאת ע"י רישום משכון לטובת המוכר. רגילים להבטיח את זכות המוכר ע"י השארת הבעלות בידי עד התשלום, וכך חוסכים את רישום המשכון. אפשר להשתמש לשם כך במכר מותנה, תוך הסכמה שהבעלות תישאר ביד המוכר עד התשלום. דרך אחרת: "שכירות-מכר", שבו המוכר משכיר את הנכס לקונה, באופן שתשלום המחיר ייחשב דמי שכירות, ובסוף התקופה עוברת הבעלות לקונה או שניתנת לו אופציה לקנותו; ובסוג נכס שיאבד את ערכו אחרי זמן קצר, אין מקום לאופציית רכישה. מכר מותנה או שכירות-מכר שיש בכוונתם לשעבד את הנכס למוכר כערובה לתשלום, חל עליהם חוק המשכון, שדוחה את הוראת חוק המכר סעיף 33 שמאפשר לצדדים להתנות שהבעלות אינה עוברת לקונה עם מסירת ממכר (כלומר, באמת הבעלות עוברת עם המסירה, והממכר משמש משכון). אם אין הכוונה לשעבוד כזה, חל סעיף 33. כך נפסק לגבי מקרה שמטרת שכירות-מכר היתה לחסוך מס (שלכן עשו כך ולא מכר רגיל) ולא לשם ערובה. רישום משכון בממכר לטובת המוכר אינו מוציא את העיסקה מגדר מכר. גם אם השיגו תוצאה זו ע"י מסווה של תניית שיור הבעלות, או מסווה של שכירות, זה עדיין מכר, אלא שחוק המשכון סעיף 4 יחול על יסוד השעבוד שעיסקה²⁰.

תשלום לשיעורין: אם הממכר נמסר לשיעורין, ותמורת כל חלק משולם חלק מהמחיר, זה לא מכר באשראי. אבל יש שהתשלום הוא לשיעורין אחרי המסירה. הקונה אינו רשאי לשלם לשיעורין אלא אם הוסכם על כך. אם הוסכם על תשלום לשיעורין, בלי לקבוע שיעור כל תשלום, התשלומים יתפרסו באופן שווה על כל תקופת האשראי. אם לא הוסכם על אורך התקופה, כל תשלום ישולם כל חודש²¹.

¹⁴ זמיר § 434.

¹⁵ זמיר § 435.

¹⁶ זמיר § 436.

¹⁷ זמיר § 437.

¹⁸ זמיר § 439.

¹⁹ זמיר § 80.

²⁰ זמיר § 81.

²¹ זמיר § 441.

תניית האצה: יש שהחווה קובע שבנסיבות מסוימות (כגון באיחור בפרעון, או הפרה של הקונה, או חשש לפשיטת רגל של הקונה), יצטרך לפרוע הכל מיד. הצורך בתניה זו הוא כי בלעדיו האיחור אינו הפרה יסודית, והמוכר לא יוכל לבטל אלא רק לתת ארכה, והקונה עלול לאחר בכמה תשלומין וזה יגרום למוכר טרדה רבה. כשיש תניה כזאת, זה מקל על המוכר. זה גם ממריץ את הקונה לפרוע במועד. אם מראש הוסכם על תשלום אחד, ובהגיע מועד התשלום הסכים המוכר לפרוס את התשלום, והקונה מאחר, הוא צריך לפרוע הכל מיד, גם אם לא התנו כך בפירוש, כי יש להניח שהמוכר הסכים לפריסה רק בתנאי שהקונה ישלם במועד. אם יש בחווה תניית האצה, היא יכולה לתת למוכר שיקול דעת רחב לדרוש האצת הפרעון, כי אין זה נוגד את תקנת הציבור. אך הוא חייב להפעיל שיקול דעת זה בתום לב. אם נאמר בתניה שהמוכר רשאי לדרוש האצה אם יחשוש שהקונה יפשוט רגל, צריך שיהיה לו יסוד הגיוני לחשש זה. אם זה חוזה אחיד, והתניה מקפחת את הקונים, היא פסולה. לפי חוק החוזים האחידים סעיף 4(4), אם התניה מותנית בגורמים שאינם בשליטת המוכר (כגון הפרת חוזה מצד הקונה) - אין בכך חזקת קיפוח. בחווה מכר צרכני, יש הגבלות מיוחדות²² על תניית האצה. אם איחר הקונה בפרעון אחד ובכל זאת המוכר לא הפעיל את תניית ההאצה כי ויתר, הוא עדיין יכול להפעיל אותה במקרה של איחור נוסף ואין רואים זאת כויתור מלא על התניה, כמו בכל ויתור על תרופה להפרת חוזה. המוכר צריך להפעיל את דרישת ההאצה תוך זמן סביר אחרי שנודע לו על איחור הקונה או על נסיבות אחרות הכלולות בתנייה²³.

עמדת המשפט העברי

המוכר בהקפה (באשראי) ולא קבע זמן לפרעון, על הקונה לשלם תוך שלושים יום משעת גמר המכר²⁴, מפני שמשעת גמר המכר מתחיל זמן ההתחייבות, שהיא כהלוואה, וסתם הלוואה - צריך לפרוע תוך שלושים יום²⁵.

אם קבעו זמן לשלם עד יום פלוני, הקונה רשאי לשלם רק עד שקיעת החמה של אותו יום²⁶.

איחור בתשלום

עמדת החוק

האם איחור בתשלום נחשב הפרה יסודית? זה חשוב במיוחד במכר מקרקעין, שמחירו עולה כל הזמן, כך שהמוכר מעוניין פעמים רבות לבטל את החווה, במיוחד בזמן אינפלציה אם אין הצמדה; ומצוי מאוד שהקונה מאחר בתשלום כיון שמדובר בסכומים גדולים. קביעת יסודיות תלויה במדיניות משפטית. לדעת ברנזון²⁷, אפילו איחור קל הוא הפרה יסודית ומצדיק ביטול מיידי של החווה כי חובת התשלום במועד הוא החובה הראשית של הקונה, וא"כ היו נסיבות מיוחדות, כגון שהאיחור נגרם מחמת נסיבות חיזוניות ולא מתוך כוונה, זלזול או חוסר איכפתיות מצד הקונה. אבל הגישה הרווחת היא שאיחור קל בתשלום אינו הפרה יסודית. בגלל

²² הן מפורטות אצל זמיר §442 הערה 64.

²³ זמיר §442.

²⁴ שו"ת אגרות משה חושן משפט חלק א סימן נב ענף ג; חוקת משפט, פרק ח, סעיף י. חוקת משפט מסתמך על חידושי ר"ע איגר, שו"ע, חו"מ, עג, א, הרומז שכך מוכח מב"ח, חו"מ, סז, יג. **אם קבעו זמן, והקונה רוצה לשלם לפני הזמן:** גידולי תרומה שער ל חלק ב אות א, מעלה אפשרות שאם הקונה רוצה לשלם לפני הזמן שקבעו, יוכל המוכר לסרב לקבל את התשלום, בטענה ש"שונא מתנות יחיה"; ואמנם ס' התרומות כתב שלווה יכול לפרוע לפני הזמן שקבעו והמלוה לא יכול לטעון "שונא מתנות יחיה" מפני שהמלוה מתחסד להלוות, ואינו נקרא מקבל מתנה, אבל מכר אינו חסד לשום צד, אלא כל צד נהנה מהמכר, והסיבה שהמוכר דחה את מועד התשלום היא מפני שאם לא היה מאריך את הזמן לא היה הקונה מסכים לקנות, וא"כ אם הקונה יקדים את התשלום, זה בגדר מתנה.

ראה סעיף 20, על מכר באשראי עם ריבית, דהינו שקבעו שאם ישלם לאחר זמן, ישלם יותר, שהדין הוא שגם אם ישלם לאחר זמן ישלם אותו מחיר מפני שריבית אסורה, ומשנה למלך אומר שהמוכר זכאי לדרוש מהקונה לשלם מיד.

²⁵ חוקת משפט, פרק ח, ביאורים אות לט.

²⁶ מנחת פתים, רז, יב, כותב באופן כללי שהעושה תנאי עד יום פלוני, צריך לקיים את התנאי עד שקיעת החמה של אותו יום. כך כותב גם שו"ת בית יצחק (שמלקיש) אבן העזר ח"ב סימן צא אות ב, לענין הנשבע לפרוע חוב ביום פלוני. אבל בית יצחק מסתפק בזה כיון ש"עכשו אנשים מדברים" באופן ש"היום" כולל את הלילה שלאחריו. כסף הקדשים, רז, יג, מעלה ספק לענין קיום תנאי של "היום", האם הלילה שלאחריו בכלל זה.

²⁷ ע"א 207/76 הרשקו נ' וכטר, פ"ד לא(2) 85, 97.

ריבוי הדעות, אין לקבוע כללים, אלא לתת "סימני דרך", להתחשב בלשון החוזה, המטרה שהמוכר ישתמש בכסף למענה (אם הקונה יודע על מטרת המוכר), חלקו היחסי של הסכום שתשלמו התאחר מתוך המחיר כולו, הגורמים לאיחור וחלקו של המוכר בהם. על המוכר לנהוג בתום לב בזכותו לבטל. אם התאחר זמן ארוך יותר, ההפרה יכולה להפוך ליסודית אף שבתחילתה היתה לא יסודית. אם נניח שאיחור של חודש נחשב הפרה יסודית, הרי אם איחר שלושה ימים, והמוכר נתן לקונה ארכה של שבוע, יוכל לבטל את החוזה אחרי שבוע, לפי חוק התרופות סעיף 7; אבל אם לא נתן לו ארכה, יוכל לבטל רק כעבור חודש²⁸.

עמדת המשפט העברי

לפי המשפט העברי, גם אם הצדדים קבעו זמן לפירעון, ואיחר החייב בתשלום, הרי אם בסופו של דבר שילם, אין הצד השני יכול לבטל את החוזה²⁹, אלא אם כן התנו בפירוש שאם יאחר בתשלום, החוזה בטל³⁰.

ר' שלמה דרמר³¹ דן במי שמכר סחורה באשראי, והתנה שהקונה יתן לו שטר משותפו (של הקונה) על החוב, עד מועד מסוים, כדי שיהיה בטוח על הפירעון, ולא נתן לו הקונה את השטר במועד. הוא פסק, שאם ענין נתינת השטר נעשה בדרך תנאי (אף שלא כ"משפטי התנאים"), המקח בטל, כיון שלא עמד בו הקונה, והמנהג הוא שבמיטלטלין יש תוקף לתנאי גם בלי "משפטי התנאים", אבל אם לא נעשה בדרך תנאי, לא יוכל לבטל, כי לא היה גילוי דעת שזה דבר עיקרי. מכאן שאילו היה גילוי דעת, היה אפשר לבטל.

מקום התשלום

עמדת החוק

לפי הסעיף, על הקונה לשלם "במקום עסקו של המוכר". אם שינה המוכר את מקום עסקו אחרי כריתת החוזה ועקב כך נגרמו לקונה הוצאות נוספות בביצוע התשלום, המוכר ישא בהם, לפי חוק החוזים סעיף 44(ב), ואם הקונה הוציא אותן, המוכר חייב להשיב לו, לפי סעיף 25. מקום המסירה הוא בדרך כלל מקום עסקו של המוכר, אבל לפעמים הוא במקום אחר, לפי סעיף 10. מסתבר שאותם חריגים חלים גם על מקום התשלום. למשל, אם המוכר התחייב להוביל את הממכר למקום עסקו של הקונה, מסתבר ששם יהיה גם מקום התשלום, כמו ששם הוא מקום המסירה - כך יש להניח שהתכוונו הצדדים. אם המוכר מבצע את המסירה ע"י שליח, השליח אינו מוסמך לקבל את התשלום אלא יש נסיבות היוצרות שליחות כזאת. אם הוסכם שהתשלום יהיה כנגד מסירת מסמכים המתייחסים לממכר, התשלום יהיה במקום מסירת המסמכים. מקום התשלום עשוי לקבוע באיזה מטבע ישולם, ולקבוע את סמכות השיפוט הבינלאומית והמקומית³².

בפרק על דיני מכר שבהצעת חוק דיני ממונות, התשע"א-2011, הושמטה ההוראה בדבר מקום התשלום, מתוך הסתמכות על הוראתו הכללית של סעיף 53 (המקביל לחוק בחוזים, חלק כללי, סעיף 44) בדבר מקום קיום החיוב:

(א) החייב יקיים את החיוב במקום עסקו של הנושה, ובאין לו מקום עסק או שהחיוב אינו קשור לעסקו - במקום מגוריו.

(ב) שינה הנושה לאחר מועד היווצרות החיוב את מקום עסקו או את מקום מגוריו, יישא הנושה בהוצאות הנוספות הכרוכות בקיום החיוב במקום החדש.

עמדת המשפט העברי

על הקונה לשלם במקומו של המוכר³³, אם המכר נעשה שם³⁴, אם המוכר לא שינה את מקומו³⁵.

²⁸ זמיר 443§.

²⁹ ערוך השולחן, חו"מ, קצ, טו. כך משמע גם מנתיבות המשפט, קצ, ס"ק ז, שנקט רק שאם המוכר היה "יוצא ונכנס" לבקש את הכסף, והקונה דחה אותו בתחילה ואחר כך הוא מוכן לשלם, המכר קיים באופן יחסי לסכום ששילם, משמע שאם לא היה יוצא ונכנס, המכר קיים בשלמותו אם אכן שילם הקונה.

³⁰ ערוך השולחן, שם; כסף הקדשים, רז, א.

³¹ שו"ת בית שלמה, חו"מ, סימן ס (הובא בדברי גאוניס, כלל קיג, סימן יד).

³² זמיר 444§.

³³ חוקת משפט, פרק ח, סעיף יב.

המוכר יכול לתבוע את התשלום בכל מקום שימצא את הקונה³⁶, כמו שמלוה יכול לתבוע את הפרעון מהלווה בכל מקום שהוא מוצא אותו³⁷, ואף שמפקיד אינו יכול לתבוע את הפקדון מהנפקד בכל מקום³⁸, הרי זה מפני שהנפקד אינו יכול להשתמש בו ולכן הוא תמיד נמצא במקום ההפקדה, ומבחינה זו מכר דומה להלוואה, שהקונה משתמש בכספו בכל מקום³⁹. הוא יכול לתבוע את התשלום אפילו במדבר, גם אם החוב נעשה בישוב, ובלבד שיישאר לקונה די סיפוקו עד שיגיע לישוב⁴⁰. אם הקונה יצא למדבר לצורך סחורה, ואם ישלם למוכר לא יוכל לעשות סחורה, אינו צריך לשלם, כי זה יגרום לו הפסד, אבל אם יש חשש שהוא מבריה, צריך לתת את הסחורות כמשכון עד שיגיעו למקום שיוכל למוכרם בלי הפסד⁴¹. אם המוכר תובע את הקונה במקום שאינו מקום המכר ואין בידו כסף, אין הקונה חייב להביא כסף לשם⁴².

הקונה רשאי לשלם למוכר בכל מקום שימצא אותו, גם אם זה לא מקום המוכר, ולא מקום הקונה ולא מקום המכר, ובלבד שיהיה במקום ישוב⁴³. זאת גם אם יצטרך המוכר לעבור כמה מדברות עד שיגיע למקומו⁴⁴. הוא יכול לפרוע למלוה במטבע שאינו ניתן להוצאה בעירו אם הוא ניתן להוצאה במקום הפרעון, אם התחייב לשלם לו מטבע סתם ולא ציין איזה מטבע⁴⁵, בתנאי שהמטבע הזה בעל כוח קנייה שווה למטבע שבמקום המכר⁴⁶.

אם המכר נעשה במדבר, הקונה רשאי לשלם לו אף במדבר, וכך גם אם אמרו שניהם בשעת המכר שהם יוצאים למדבר⁴⁷.

הצעת נוסח לפי המשפט העברי

הצעת "חוקי ישראל ע"פ ההלכה":
המחיר ישולם במועד מסירת הממכר ובמקום עסקו של המוכר.

חוקת משפט, פרק ח, מקורות אות כח, מסתמך על רמ"א, חו"מ, עג, ח, הכותב שלווה צריך לשלם במקומו של המלוה מפני ש"עבד לוה לאיש מלוה", ועל ביאור הגר"א, חו"מ, יד, ס"ק ח, שכותב שבכל תביעה כגון נזק או גזל, "עבד לוה לאיש מלוה", ומביא ראיה מתוס' כתובות טז ע"ב (ד"ה כותבין) שהזכירו "עבד לוה לאיש מלוה" גם במכר (אבל לא ברור לגבי איזה היבט של מכר תוס' מתכוונים). חוקת משפט מוסיף שאף שייא שאין "עבד לוה" בשאר חיובים (כמובא בב"י סי' יד ובקצוה"ח יד ס"ק א), הרי המחיר של ממכר הוא כמו חוב, כלשון שו"ע, חו"מ, קצ, י: "ככל החובות". ב"י, חו"מ, סז, יט (הובא בסמ"ע סז ס"ק כו) כותב שהמוכר חפץ, ולא קבע זמן, חיוב התשלום נחשב הלוואה לעניין שמיטה.

³⁴ חוקת משפט, פרק ח, באורים אות מ.

³⁵ חוקת משפט, פרק ח, סעיף יב. באורים אות מא, הסתמך על שו"ת מהרי"ק שורש יז (הובא ברמ"א חו"מ, עג, ח) הכותב לגבי מלוה ששינה את מקום דירתו, שהלווה אינו צריך לשלם במקומו החדש.

³⁶ ש"ך, חו"מ, עד ס"ק ג; חוקת משפט, פרק ח, סעיף יב.

אבל הש"ך מביא ששלטי גבורים מסופק בזה.

³⁷ שו"ע, חו"מ, עד, א.

³⁸ שו"ע, חו"מ, רצג, א.

³⁹ ש"ך, חו"מ, עד ס"ק ג.

⁴⁰ חוקת משפט, פרק ח, באורים אות מב. הוא מסתמך על שו"ע, חו"מ, עד, א, הכותב כך לגבי לוה.

⁴¹ חוקת משפט, פרק ח, באורים אות מב. הוא מסתמך על נתייה"מ, עד, ס"ק א, הכותב כך לגבי לוה.

⁴² חוקת משפט, פרק ח, באורים אות מב. הוא מסתמך על ש"ך, חו"מ, עד ס"ק א, הכותב כך לגבי לוה.

⁴³ חוקת משפט, פרק ח, סעיף יב, ובאורים אות מג. הוא מסתמך על שו"ע, חו"מ, עד, א, הכותב שלווה יכול לפרוע למלוה בכל מקום חוץ ממדבר.

⁴⁴ חוקת משפט, פרק ח, באורים אות מד. הוא מסתמך על שו"ע, חו"מ, עד, א, הכותב כך לגבי לוה.

⁴⁵ חוקת משפט, פרק ח, באורים אות מג. הוא מסתמך על ש"ך, עד, ס"ק ה, הכותב כך בשם שלטי הגיבורים לגבי לוה.

⁴⁶ חוקת משפט, פרק ח, באורים אות מג. הוא מסתמך על נתייה"מ עד ס"ק ב, הכותב כך לגבי לוה.

⁴⁷ חוקת משפט, פרק ח, באורים אות מד. הוא מסתמך על שו"ע, חו"מ, עד, א, ורמ"א שם, הכותבים כך לגבי לוה.